

Realizace politiky zaměstnanosti a informace o nepojistných sociálních dávkách ve vztahu k migrantům ze třetích zemí

Kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí vymezit záměry státní politiky zaměstnanosti Úřadu práce České republiky (dále jen „ČR“) vyplývá ze zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Tato informace podává **přehled o zákonných podmínkách platných** v oblasti zaměstnanosti a na úseku čerpání nepojistných sociálních dávek **ve vztahu k migrantům ze třetích zemí**.

Informace odkazuje na relevantní platné právní předpisy z obou výše uvedených oblastí včetně právních předpisů upravujících pobytový status cizinců na území ČR. Do materiálu je rovněž včleněna informace odkazující na možnosti získání pomoci, kterou migrujícím cizincům ze třetích zemí nabízí neziskové organizace působící v ČR a informace o rizicích spojených s působením cizinců na českém trhu práce a jejich prevence.

1. Nástroje aktivní a pasivní politiky zaměstnanosti ve vztahu k cizincům ze třetích zemí včetně cizinců žadatelů o mezinárodní ochranu a cizinců s udělenou mezinárodní ochranou podle zákona o azylu

Výchozím právním předpisem pro realizaci aktivní a pasivní politiky zaměstnanosti je zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o zaměstnanosti“).

1.1. Zprostředkování zaměstnání krajskými pobočkami Úřadu práce ČR

Zájemcem o zaměstnání je fyzická osoba, která má zájem o zprostředkování zaměstnání a za tím účelem požádá o zařazení do evidence zájemců o zaměstnání kteroukoliv krajskou pobočku Úřadu práce na území ČR. Zájemci o zaměstnání krajská pobočka Úřadu práce ČR zprostředkovává vhodné zaměstnání a může mu zabezpečit rekvalifikaci. **Pro zařazení do evidence zájemců o zaměstnání nemusí být splněna podmínka bydliště na území ČR** ve smyslu ustanovení § 5 písm. b) zákona o zaměstnanosti.

Uchazečem o zaměstnání je fyzická osoba, která osobně požádá o zprostředkování vhodného zaměstnání krajskou **pobočku Úřadu práce ČR, v jejímž územním obvodu má bydliště**, a při splnění podmínek stanovených zákonem o zaměstnanosti je krajskou pobočkou Úřadu práce ČR zařazena do evidence uchazečů o zaměstnání.

1.2. Podmínky, po jejichž splnění může být cizinec, občan třetího státu tj. občan státu, který není členskou zemí Evropské unie, evidován jako uchazeč o zaměstnání

Pro zařazení do evidence uchazečů o zaměstnání musí být splněna **podmínka bydliště** (§ 25 zákona o zaměstnanosti). V § 5 písm. b) zákona o zaměstnanosti je stanoveno, co se pro účely tohoto zákona rozumí bydlištěm.

U cizince, který není občanem Evropské unie ani jeho rodinným příslušníkem ani rodinným příslušníkem občana ČR, **se bydlištěm rozumí trvalý pobyt na území ČR. Výjimka** platí pro držitele modré karty (povolení k dlouhodobému pobytu za účelem výkonu zaměstnání na pracovní pozici vyžadující vysokou kvalifikaci) vydané podle zákona o pobytu cizinců. V tomto případě se za bydliště považuje **adresa uvedená jako místo pobytu v agendovém informačním systému cizinců.**

Nejčastěji se vyskytující případy a možnost zařazení do evidence uchazečů o zaměstnání:

- **Cizinec, který je držitelem zaměstnanecké karty a ztratil práci v ČR - nemůže** být zařazen do evidence uchazečů o zaměstnání z důvodu nesplnění podmínky bydliště.

- **Cizinec, který je držitelem modré karty a ztratil práci v ČR - může** být zařazen do evidence uchazečů o zaměstnání po dobu platnosti modré karty.¹

- **Žadatel o azyl, u kterého azylové řízení trvá déle než 1 rok - nemůže** být zařazen do evidence uchazečů o zaměstnání z důvodu nesplnění podmínky bydliště.

- **Osoba, které byl udělen azyl - může** být zařazena do evidence uchazečů o zaměstnání². Azylant má trvalý pobyt na území po dobu platnosti rozhodnutí o udělení azylu.

- **Osoba požívající doplňkové ochrany - může** být zařazena do evidence uchazečů o zaměstnání. Pro účely poskytování zdravotních služeb a zaměstnanosti se považuje za osobu s trvalým pobytem na území ČR.³

- **Cizinec - turista (pobyt na turistické vízum), který by chtěl najít v ČR práci - nemůže** být zařazen do evidence uchazečů o zaměstnání z důvodu nesplnění podmínky bydliště.

- **Cizinec pobývající v ČR na krátkodobé vízum, který by chtěl najít v ČR práci - nemůže** být zařazen do evidence uchazečů o zaměstnání z důvodu nesplnění podmínky bydliště.

¹ Znění § 42i a § 46f zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců

² Znění § 76 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu

³ Znění § 53c zákona č. 325/1999 Sb., o azylu

- **Cizinec pobývající v ČR na dlouhodobé vízum, který by chtěl najít v ČR práci - nemůže** být zařazen do evidence uchazečů o zaměstnání z důvodu nesplnění podmínky bydliště.

1.3. Možnost poskytování podpory v nezaměstnanosti cizincům ze třetích zemí

Podmínky poskytování podpory v nezaměstnanosti cizincům ze třetích zemí upravuje ustanovení § 39 a násl. zákona o zaměstnanosti. Podle zmíněného ustanovení má nárok na podporu v nezaměstnanosti **uchazeč o zaměstnání**, který o ni požádal krajskou pobočku Úřadu práce ČR, v jejímž územním obvodu má bydliště, a získal v rozhodném období posledních dvou let před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání zaměstnáním nebo jinou výdělečnou činností dobu důchodového pojištění v délce alespoň 12 měsíců, a který ke dni, k němuž má být podpora v nezaměstnanosti přiznána, není poživitelem starobního důchodu.

Nárok na podporu při rekvalifikaci má podle ustanovení § 40 zákona o zaměstnanosti **uchazeč o zaměstnání**, který se účastní rekvalifikace zabezpečované krajskou pobočkou Úřadu práce ČR a ke dni, k němuž má být podpora při rekvalifikaci přiznána, není poživitelem starobního důchodu.

Podmínkou přiznání a poskytování podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci, jak je uvedeno výše, je, **aby byla fyzická osoba uchazečem o zaměstnání.**

1. 4. Integraci cizinců ze třetích zemí, kteří jsou vedeni v evidenci uchazečů o zaměstnání, na český trh práce lze podpořit rovněž nástroji aktivní politiky zaměstnanosti, a to plně v souladu s **Instrukcí č. 15/2014 – Realizace aktivní politiky zaměstnanosti**, která nabyla účinnosti dnem 1. 1. 2015. Tyto osoby jsou s ohledem na svůj původ osobami ohroženými sociálním vyloučením, přičemž jejich včasné uplatnění na trhu práce je nezbytným předpokladem k jejich integraci do majoritní společnosti. Obzvláště je nutné věnovat zvýšenou pozornost osobám pocházejícím ze zemí se špatnou bezpečnostní a humanitární situací.

2. Zaměstnávání zahraniční pracovníků

Zákon o zaměstnanosti stanoví, že cizinec ze třetí země (dále jen „cizinec“) v postavení zaměstnance může být na území ČR zaměstnáván na základě duálního povolení vydaného Ministerstvem vnitra, kterým je zaměstnanecká nebo modrá karta. Toto duální povolení obsahuje v jednom dokladu povolení k zaměstnání a povolení k pobytu. Cizinec v postavení zaměstnance může být rovněž zaměstnáván v souladu s povolením k zaměstnání vydaným krajskou pobočkou Úřadu práce ČR a platným povolením k pobytu na území ČR. **Podmínkou vydání povolení k zaměstnání, zaměstnanecké nebo modré karty je oznámení volného pracovního místa zaměstnavatelem krajské pobočky Úřadu práce ČR.** Další

podmínkou je, že volné pracovní místo není možné s ohledem na kvalifikaci nebo nedostatek volných pracovních sil obsadit jinak než cizincem. Pro vydání povolení k zaměstnání zahraničním pracovníkům vyslaným k výkonu práce do ČR svým zahraničním zaměstnavatelem⁴ a dále u některých dalších kategorií cizinců⁵ není vyžadován test trhu práce.

Mezi kategorie cizinců, kterým lze vydat povolení k zaměstnání bez testu trhu práce patří též:

- cizinci, kterým bylo uděleno vízum za účelem **strpění pobytu** nebo mu za stejným účelem bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu podle zákona o pobytu cizinců, **nebo**
- cizinci, který je žadatelem o udělení **mezinárodní ochrany** nebo kterému bylo uděleno vízum k pobytu nad 90 dní za účelem strpění pobytu podle zákona o azylu.

Cizinci, který v ČR požádal o udělení mezinárodní ochrany, nelze vydat povolení k zaměstnání, a to po dobu 12 měsíců ode dne podání žádosti o udělení mezinárodní ochrany.

2.2. Zákon o zaměstnanosti stanoví i ty skupiny cizinců, kteří pracovní povolení (povolení k zaměstnání, zaměstnaneckou nebo modrou kartu) nepotřebují.⁶

Mezi tyto skupiny cizinců patří též:

- cizinec s povoleným **trvalým pobytem**, nebo
- cizinec, kterému byl **udělen azyl nebo doplňková ochrana** podle zákona o azylu.
- cizinec, který na území ČR pobývá na základě povolení k dlouhodobému pobytu za účelem **společného soužití rodiny**, jde-li o společné soužití rodiny **s cizincem s povoleným trvalým pobytem, nebo cizincem, kterému byl udělen azyl nebo doplňková ochrana** podle zákona o azylu nebo s cizincem, který na území ČR pobývá na základě platného povolení k dlouhodobému pobytu.

3. Nepojistné sociální dávky

Cizinci ze třetích států nejčastěji žádají o dávky ze systému státní sociální podpory a o dávky pomoci v hmotné nouzi, které řeší pomoc jednotlivcům a rodinám při zajišťování základních životních podmínek; již méně žádají o dávky vyplývající ze zdravotních omezení.

⁴ Znění § 95 zákona o zaměstnanosti

⁵ Znění § 97 zákona o zaměstnanosti

⁶ Znění § 98 zákona o zaměstnanosti

Přehled zákonných podmínek, po jejichž splnění by mohl cizinec, občan třetího státu, tj. občan státu, který není členskou zemí Evropské unie, splňovat podmínky nároku na některou z nepojistných sociálních dávek

3.1. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Dávky: přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, porodné a pohřebné

Nárok na dávku má vždy **pouze cizinec** ze zemí mimo Evropskou unii, **kteřý v ČR pobývá legálně**, tj. na základě některého z druhů povolení k pobytu na území ČR **podle zákona o pobytu cizinců a zákona o azylu**, případně jiného právního předpisu. Cizinci pobývající na území ČR nelegálně nárok na žádnou dávku ze systému státní sociální podpory nemají.

Okruh oprávněných osob zahrnuje též:

- osoby mající trvalý pobyt na území ČR dle zákona o pobytu cizinců a zákona o azylu
- cizince bez trvalého pobytu, pokud jsou na území ČR hlášeni k pobytu po dobu 365 dnů. Do doby 365 dnů se nezapočítává doba pobytu žadatele o udělení mezinárodní ochrany poskytovaného ve střediscích Ministerstva vnitra,
- cizince narozené na území ČR do 1 roku věku, pokud jsou na území ČR hlášeni k pobytu,
- nezletilé cizince svěřené na území ČR do péče nahrazující péči rodičů nebo do ústavní péče,
- cizince, kteří jsou držiteli povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajících rezidenta v Evropské unii na území jiného členského státu na území EU, pokud je hlášena na území ČR k dlouhodobému pobytu zákona o pobytu cizinců,
- cizince, kterým bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR za účelem vědeckého výzkumu,
- cizince, kterým bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR za účelem výkonu zaměstnání, vyžadujícího vysokou kvalifikaci (modrá karta).

Podmínkou ve všech uvedených případech je také to, že cizinec musí mít bydliště na území ČR. Za místo bydliště se přitom považuje místo, kde má fyzická osoba tzv. centrum zájmů. K určení země, kterou lze považovat za místo bydliště, používají orgány sociálního zabezpečení seznam kritérií z článku 11 prováděcího nařízení č. 987/2009. Mezi tato kritéria patří: doba trvání pobytu na území příslušných států; rodinná situace a rodinné vazby; situace týkající se bydlení a nakolik jej lze označit za trvalé; místo, kde provádí profesní nebo nevýdělečnou činnost; povaha profesní

činnosti; členský stát, kde jste považováni za daňového rezidenta; v případě studentů zdroje jejich příjmu. V každém případě rozhodnutí o tom, která země se bude považovat za místo bydliště, není na určení fyzické osoby, ale na orgánech sociálního zabezpečení po zhodnocení výše uvedených kritérií. Legální definice pro vnitrostátní předpisy v oblasti nepojistných sociálních dávek je obsažena v § 5 odst. 6 zákona o pomoci v hmotné nouzi⁷.

3. 2. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

Dávky: příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc

V systému pomoci v hmotné nouzi je obsažena výjimka z pravidla, že se nepojistné sociální dávky přiznávají **jen cizincům, kteří na území ČR pobývají legálně. U dávek mimořádné okamžité pomoci** poskytované z důvodu hrozby vážné újmy na zdraví totiž platí, že ji **lze poskytnout komukoliv**, u něhož hrozí újma na zdraví; tato dávka slouží pro překlenutí těch nesložitéjších existenčních situací⁸.

Pro všechny ostatní dávky pomoci v hmotné nouzi platí následující podmínky nároku na dávku:

Okruh oprávněných osob zahrnuje:

- osoby mající trvalý pobyt na území ČR dle zákona o pobytu cizinců a zákona o azylu,
- cizince bez trvalého pobytu na území ČR, kterým tato práva zaručuje Evropská sociální charta. Jedná se o osoby, které na území ČR legálně bydlí nebo řádně pracují, a dále o osoby, které se sice legálně nachází na území ČR, ale legálně zde nebydlí nebo zde řádně nepracují,
- cizince, kteří jsou držiteli povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývacího rezidenta v Evropské Unii na území jiného členského státu na území EU, pokud je hlášena na území ČR k dlouhodobému pobytu dle zákona o pobytu cizinců.

Podmínkou ve všech uvedených případech je bydliště na území ČR, které je vykládáno stejně jako pro dávky státní sociální podpory, s výjimkou dávky mimořádné okamžité pomoci poskytované na úhradu nezbytného jednorázového výdaje.

⁷ Osoba má bydliště na území ČR, zejména pokud se zde dlouhodobě zdržuje, vykonává zde výdělečnou činnost, žije zde s rodinou, plní zde povinnou školní docházku nebo se zde soustavně připravuje na budoucí povolání, popřípadě existují jiné významné důvody, zájmy či aktivity, jejichž vzájemná souvislost dokládá sepětí této osoby s ČR.

⁸ Ustanovení § 2 odst. 3 zákona o pomoci v hmotné nouzi: Osoba se považuje za osobu v hmotné nouzi též, jestliže nesplňuje podmínky uvedené v odstavci 2, avšak s přihlédnutím k jejím příjmům, celkovým sociálním a majetkovým poměrům jí hrozí vážná újma na zdraví.

3.3. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Dávky: dávky pěstounské péče

I pro tento systém platí pravidlo, že se nepojistné sociální dávky přiznávají jen **cizincům, kteří na území ČR pobývají legálně.**

Okruh společně posuzovaných osob též zahrnuje:

- nezletilé cizince svěřené na území ČR do péče nahrazující péči rodičů,
- cizince, kterým byla na území ČR dle zákona o azylu udělena mezinárodní ochrana, pokud nejsou ubytováni v azylovém zařízení Ministerstva vnitra,
- cizince, kterým byla na území ČR dle zákona č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců, ve znění pozdějších předpisů, přiznána dočasná ochrana, a pokud nejsou ubytováni v humanitárním středisku.

Podmínkou ve všech uvedených případech je bydliště na území ČR, které je vykládáno stejně jako pro dávky státní sociální podpory.

3.4. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Dávky: příspěvek na péči

I pro tento systém platí pravidlo, že se nepojistné sociální dávky přiznávají jen **cizincům, kteří na území ČR pobývají legálně.**

Okruh oprávněných osob zahrnuje:

- osoby mající trvalý pobyt na území ČR dle zákona o pobytu cizinců a zákona o azylu,
- cizince bez trvalého pobytu na území ČR, kterým tato práva zaručuje Evropská sociální charta,
- cizince, kteří jsou držiteli povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajícího rezidenta v Evropské unii na území jiného členského státu na území EU, pokud je hlášena na území ČR k dlouhodobému pobytu dle zákona o pobytu cizinců, po dobu delší než tři měsíce,
- cizince, kterým bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR za účelem vědeckého výzkumu,
- cizince, kterým bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR za účelem výkonu zaměstnání, vyžadujícího vysokou kvalifikaci.

Podmínkou ve všech uvedených případech je bydliště na území ČR, které je vykládáno stejně jako pro dávky státní sociální podpory.

3.5. Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, ve znění pozdějších předpisů

Dávky: příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku, průkaz osoby se zdravotním postižením.

I pro tento systém platí pravidlo, že se nepojistné sociální dávky přiznávají jen **cizincům, kteří na území ČR pobývají legálně.**

Okruh oprávněných osob zahrnuje:

- osoby mající trvalý pobyt na území ČR dle zákona o pobytu cizinců a zákona o azylu,
- cizince bez trvalého pobytu na území ČR, kterým tato práva zaručuje Evropská sociální charta,
- cizince, kteří jsou držiteli povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajícího rezidenta v Evropské unii na území jiného členského státu na území EU, pokud je hlášena na území ČR k dlouhodobému pobytu dle zákona o pobytu cizinců.

Podmínkou ve všech uvedených případech je bydliště na území ČR, které je vykládáno stejně jako pro dávky státní sociální podpory.

4. Integrace a prevence nežádoucích jevů

4.1. Integrace

Uchazeči o zaměstnání z řad cizinců ze třetích zemí mohou být zařazeni do rekvalifikačních kurzů **Český jazyk pro cizince** v souladu s **Oznámením č. 6/99 – Český jazyk v rámci rekvalifikace**. Kurz *Český jazyk pro cizince* může pro účely rekvalifikace dle § 108 odst. 2 **písm. c)** zákona o zaměstnanosti poskytnout škola v rámci oboru vzdělání, který má zapsaný v rejstříku škol a školských zařízení nebo vysoká škola s akreditovaným studijním programem podle zvláštního předpisu (blíže zákon o zaměstnanosti).

Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad práce ČR mají dle části II. 2. b) Usnesení vlády ČR č. 20 ze dne 14. ledna 2015 k *Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců – Společné soužití v roce 2015* **využívat služeb interkulturních asistentů a komunitních tlumočnicků** z řad cizinců k usnadnění a zkvalitnění komunikace mezi cizinci a institucemi.

Interkulturní pracovníci/asistenti a komunitní/sociální tlumočníci poskytují především tlumočení a asistenci (doprovod, pomoc s vyplněním formulářů) při jednání mezi migranty a veřejnými institucemi. Oba tyto pracovníci, mající obvykle migrantskou zkušenost, plynule ovládají český i druhý jazyk, a to jak běžnou, tak právní formu jazyka. Zároveň jsou vyškolenými tlumočníky. Rovněž mají znalosti o situaci, prostředí a institucích jak v zemi, odkud migrant pochází, tak v ČR, včetně zákona o pobytu cizinců, a individuálně dalších zákonných předpisů týkajících se života cizinců v ČR. Interkulturní pracovníci navíc ovládají základy komunikace, vyjednávání a metody řešení konfliktů a jsou vyškoleni v základech sociální práce. Interkulturní pracovníci i komunitní tlumočníci mají o své kvalifikaci doklad a řídí se etickým kodexem. Službu interkulturního pracovníka a komunitního tlumočníka může objednat sám migrant i veřejná instituce. Služba může být pro klienta/objednatele buď zdarma, a to v závislosti na možnostech organizace, ve které je interkulturní pracovník nebo komunitní tlumočník zaměstnán, nebo za poplatek.

Databáze kvalifikovaných interkulturních pracovníků je dostupná na webových stránkách Asociace pro interkulturní práci: <http://interkulturniprace.cz/potrebuji-interkulturniho-pracovnika/databaze-ip/>. Databáze kvalifikovaných komunitních tlumočníků je dostupná na webových stránkách META, o.p.s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů: <http://meta-ops.cz/kontakty-na-komunitni-tlumocniky>. Kontakty na organizace, které v rámci svých projektů buď tlumočení přímo poskytují, nebo mohou tlumočení zprostředkovat, jsou dostupné na webových stránkách META, o.p.s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů: <http://meta-ops.cz/kontakty-na-organizace-poskytuji-komunitni-tlumoceni>.

Centra na podporu integrace cizinců ze třetích zemí (dále jen „Integrační centra“), která jsou státním nástrojem integrace cizinců na lokální úrovni, působí v každém kraji (kromě kraje Středočeského) a své služby – zejména právní a sociální poradenství, vzdělávací kurzy, asistenci při kontaktu s úřady nebo pomoc v nouzi - poskytují zejména cizincům z tzv. třetích zemí buď zdarma, nebo za nízký motivační poplatek. Integrační centra jsou zároveň partnery institucí a organizací pracujících s cizinci, včetně státních institucí. Kontakty na Integrační centra jsou dostupné na webových stránkách <http://www.integracnicentra.cz/>.

Rovněž různé **neziskové organizace** poskytují dle svých možností a dle svého zaměření služby cizincům. Kontakty na registrované neziskové organizace působící v jednotlivých krajích a kontakt na Asistenční linku ve vietnamském a mongolském jazyce naleznete na webu Ministerstva vnitra ČR <http://www.mvcr.cz/clanek/potrebuji-pomoci-nebo-poradit-jste-v-nouzi-nevite-jak-vyresit-svou-situaci.aspx> nebo na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva vnitra ČR o integraci cizinců na <http://cizinci.cz/index.php/nno>.

4.2. Rizika spojená s působením cizinců na českém trhu práce a jejich prevence

U většiny cizinců je výrazně větší riziko, že se (často nikoli vědomě) ocitnou v pozici **nelegálních pracovníků** či že budou ze strany zprostředkovatelů, tlumočnicků a zaměstnavatelů nějak **zneužívání, znevýhodňování nebo se stanou obětí trestného činu**. Proto je pro ně zásadní informovanost o jejich povinnostech a právech a kontakty na relevantní instituce.

Práva a povinnosti zaměstnance i zaměstnavatele jsou upraveny zejména v zákoníku práce a zákoně o zaměstnanosti.

V případě potřeby **pracovněprávního poradenství** se cizinci mohou, bezplatně i anonymně, obrátit na oblastní inspektoráty práce (viz kontakty a též informační materiály Státního úřadu inspekce práce (SÚIP), kde mohou též dát podnět ke kontrole zprostředkovatele/zaměstnavatele) a na některé nevládní neziskové organizace (doporučí v tzv. Integrovaných centrech – viz níže).

Zaměstnání v ČR mohou **zprostředkovat** pouze subjekty, které mají povolení ke zprostředkování zaměstnání (stanou se „agenturami práce“). Jejich seznam najdou cizinci zde: http://portal.mpsv.cz/sz/obcane/zpr_prace. Jiné subjekty se zprostředkováním zaměstnání dopouštějí správního deliktu. Agentury mohou práci cizincům přímo zprostředkovávat nebo dočasně přidělovat pracovníka za účelem výkonu práce k uživateli (tzv. zapůjčovat). Zapůjčovat nelze dle § 66 zákona o zaměstnanosti cizince, kterému byla vydána zaměstnanecká nebo modrá karta nebo povolení k zaměstnání (tj. včetně cizinců dle § 97 písm. d) a e)). Podmínky agenturního zaměstnávání jsou jasně vymezeny, a to v zákoně o zaměstnanosti a zákoníku práce. Agentury práce též mohou, mají-li vydánu příslušnou formu povolení, poskytovat pracovněprávní poradenství.

Cizinec se dopustí **nelegální práce** dle § 5 písm. e) zákona o zaměstnanosti, pokud bude jeho zaměstnání vykazovat všechny znaky tzv. závislé práce a zároveň:

- a) nebude mít se zaměstnavatelem uzavřenou pracovní smlouvu, dohodu o provedení práce nebo dohodu o pracovní činnosti
- b) a/nebo bude pracovat bez jakéhokoli platného pracovního povolení
- c) a/nebo bude pracovat za jiných podmínek, než pro jaké bylo pracovní povolení vydané
- d) a/nebo bude pracovat bez povolení k pobytu (je-li vyžadováno).

Nelegální práce je sankcionována – pokutou až 100 000 Kč (§ 139 odst. 1 písm. c) zákona o zaměstnanosti). Postih hrozí též za porušení pobytového režimu, v některých případech hrozí i vyhoštění z ČR. Vážné důsledky může mít pro pracovníka i chybějící pojištění. Nelegální práce také, mimo jiné, snižuje jeho možnost bránit se proti zaměstnavateli, který porušuje jeho práva.

Pokud **zaměstnavatel své zákonné povinnosti vůči zaměstnancům nedodrží** nebo porušuje jejich práva například tím, že je nutí pracovat přesčas, nevyplácí řádně mzdu, zastrašuje je a podobně, **může se jednat o trestnou činnost zaměstnavatele** (hodnocenou jako podvod nebo dokonce obchodování s lidmi).

Pokud se cizinec nachází v krizové situaci, kdy jsou závažným způsobem porušována jeho práva, má možnost se obrátit na specializované a registrované nevládní neziskové organizace (zejména La Strada, Arcidiecézní Charita Praha) nebo na specializovaná pracoviště Ministerstva vnitra ČR (především v rámci Odboru bezpečnostní politiky a prevence kriminality, <http://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-kontakty.aspx>).

4.3. Užitečné odkazy

Kvalitní a aktuální informace týkající se integrace cizinců spadajících pod působnost MPSV, resp. Úřad práce ČR, jsou dostupné na následujících webových stránkách:

http://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam

Informace o zaměstnávání cizinců na Integrovaném portálu MPSV

http://portal.mpsv.cz/sz/obcane/pravpov_uch

Informace o službách ÚP pro nezaměstnané na Integrovaném portálu MPSV

<http://www.suip.cz/informacni-materialy/pracovnepravni-vztahy/>

Informační brožury o pracovněprávní problematice v několika jazykových mutacích na webových stránkách Státní úřad inspekce práce (SÚIP)

<http://www.mpsv.cz/cs/603>

Informace o přístupu cizinců k systému sociálního zabezpečení na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí

<http://cizinci.cz/>

Webové stránky Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva vnitra ČR o integraci

5. Platné právní předpisy

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

Mezi **účastníky právních vztahů** podle tohoto zákona patří fyzické osoby, které mají způsobilost být zaměstnancem. Fyzickými osobami **jsou** státní občané ČR a za stejných podmínek **cizinci⁹, kteří splňují podmínky pro zaměstnávání stanovené tímto zákonem**. Pro účely zaměstnávání zaměstnanců ze zahraničí **podle tohoto zákona se za cizince nepovažuje** občan Evropské unie a jeho rodinný příslušník a rodinný příslušník občana ČR. Státní příslušník jiného členského státu Evropské unie a jeho rodinný příslušník¹⁰ mají stejné právní postavení v právních vztazích upravených tímto zákonem jako občan ČR, pokud tento zákon nestanoví jinak. Rodinní příslušníci občana ČR, kteří nejsou státními příslušníky ČR ani jiného členského státu Evropské unie, mají v právních vztazích upravených tímto zákonem stejné právní postavení jako občan ČR, pokud tento zákon nestanoví jinak.

⁹ Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců

¹⁰ § 15a a 180f zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Nárok na dávku má vždy pouze **cizinec ze zemí mimo Evropskou unii, který v ČR pobývá legálně**, tzn. na základě některého z druhů povolení k pobytu na území ČR podle zákona o pobytu cizinců a zákona o azylu, případně jiného právního předpisu. Cizinci pobývající na území ČR nelegálně nárok na žádnou dávku ze systému státní sociální podpory nemají. **Podmínkou je, že cizinec musí mít bydliště na území ČR.** Za místo bydliště se přitom považuje místo, kde má fyzická osoba tzv. centrum zájmů. K určení země, kterou lze považovat za místo bydliště, používají orgány sociálního zabezpečení seznam kritérií z článku 11 prováděcího nařízení č. 987/2009.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

U dávky mimořádné okamžité pomoci poskytované z důvodu hrozby vážné újmy na zdraví platí výjimka z pravidla, že se nepojistné sociální dávky přiznávají jen cizincům, kteří na území ČR pobývají legálně. **Lze ji poskytnout komukoliv, u něhož hrozí újma na zdraví. Tato dávka slouží pro překlenutí těch nesložitějších existenčních situací.** Podmínkou je bydliště na území ČR, které je vykládáno stejně jako pro dávky státní sociální podpory (s výjimkou dávky mimořádné okamžité pomoci poskytované na úhradu nezbytného jednorázového výdaje).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením

V uvedených zákonech platí rovněž pravidlo, že se nepojistné sociální dávky přiznávají **jen cizincům, kteří na území ČR pobývají legálně.** Podmínkou je bydliště na území ČR, které je vykládáno stejně jako pro dávky státní sociální podpory.

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (v textu jen „zákon o pobytu cizinců“)

Zákon upravuje **podmínky vstupu a pobytu cizinců na území České republiky** (dále jen „ČR“). Stanoví rovněž podmínky vycestování cizinců z ČR. **Cizincem¹¹ se rozumí fyzická osoba, která není státním občanem ČR včetně občana Evropské unie¹².** Úprava vstupu, pobytu a vycestování občana Evropské unie se vztahuje i na občana státu, který je vázán mezinárodní smlouvou sjednanou s Evropským společenstvím¹³ a na občana státu, který je vázán Smlouvou o Evropském hospodářském prostoru,¹⁴ pokud tato smlouva nestanoví jinak.

Zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců, ve znění pozdějších předpisů. Ochranný institut výjimečné povahy existující vedle mezinárodní ochrany. **Smyslem je rychle a účinně reagovat na hromadné přílivy vysídlených osob ze třetích zemí, které se nemohou vrátit do země svého původu.** Může se jednat o osoby, které uprchly z oblastí ozbrojených konfliktů nebo endemického násilí, nebo osoby, kterým vážně hrozí systematické nebo obecné porušování lidských práv, či osoby, které se staly oběťmi takového porušování lidských práv.

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů (v textu jen „zákon o azylu“) upravuje podmínky vstupu a pobytu cizince – žadatele o mezinárodní ochranu formou azylu nebo doplňkové ochrany na území ČR a pobyt azylanta nebo osoby požívající doplňkové ochrany na území ČR¹⁵. Upravuje řízení o udělení a odnětí mezinárodní ochrany.¹⁶

Žadatelem o udělení mezinárodní ochrany se pro účely zákona o azylu rozumí cizinec, který požádal ČR o mezinárodní ochranu, nebo cizinec, který podal žádost o udělení mezinárodní ochrany v jiném členském státě Evropské unie, je-li ČR příslušná k jejímu posuzování. **Postavení žadatele má po dobu řízení o udělení mezinárodní ochrany a po dobu soudního řízení o žalobě proti rozhodnutí ministerstva podle zvláštního právního předpisu¹⁷, má-li tato žaloba odkladný účinek.** **Azylantem se rozumí cizinec, kterému byl podle tohoto zákona udělen azyl, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení azylu.** **Osobou požívající doplňkové ochrany se rozumí cizinec, který nesplňuje důvody pro udělení azylu podle zákona o azylu, ale byla mu udělena doplňková ochrana, a to po dobu platnosti rozhodnutí o udělení doplňkové ochrany.**

¹¹ § 15a a 180f zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců

¹² Smlouva o založení Evropského společenství

¹³ Například **Smlouva Evropských společenství a členských států na straně jedné a Švýcarskou konfederací**

¹⁴ Přílohy V a VIII **Smlouvy o Evropském hospodářském prostoru.**

¹⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany.

¹⁶ Směrnice Rady 2005/85/ES ze dne 1. prosince 2005 o minimálních normách pro řízení v členských státech o přiznávání a odnímání postavení uprchlíka.

¹⁷ Díl 1 hlavy II části třetí zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní